

ТИЖНЕВИК REVUE HEBDOMADAIRE **TRIDENT**
UKRAINIENNE

Число 48(406) рік вид. IX. 31 грудня 1933 р.

Ціна 2 ф. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 31 грудня 1933 року.

У Відні під проводом кардинала Ініцера відбулася міжнаціональна й міжконфесійна нарада всіх організацій, що беруть участь в допомозі голодним у ССРСР. Скликано її заходами Віденського комітету допомоги. Взяли в ній участь відпоручники міжнародних організацій з Англії та Швейцарії, національних комітетів допомоги — німецьких, жидівських, російських і — в першу чергу та в найбільшій кількості — українських.

На іншому місці в листі нашого віденського кореспондента подано подробиці про завдання, склад, перебіг і ухвали наради.

Які б не були практичні наслідки ухвал наради, вже самий факт її скликання, докладне обміркування справи представниками різних національностей вкупі й та одноголосність, з якою прийнято резолюцію, мають, безперечно, велику моральну вагу.

Міжнародня нарада під високо авторитетним проводом видатного князя церкви — кардинала Ініцера, — якому належить од усіх нас щира подяка і глибоке признание за його благородну ініціативу, — на підставі фактичного матеріялу ще раз привселюдно ствердила факт незаперечний голоду в ССРСР, в першу голову на Україні і Північному Кавказі, байдушність широкого світу до долі нещасних, дальшу, ще грізнішу, загрозу голоду, та вдалася до всієї людськості з гарячим закликком — ділом допомогти нещасним.

Якими жалюгідними й нікчемними видаються на тлі віденських постанов невдалі спроби приятелів — хоч і яких великих, — совітської влади заперечити саму наявність голоду. Ніяково мають вони себе почувати, як що на те ще здатні.

Звісно, організація реальної допомоги мільйонам голодних, — справа сама по собі складна й тяжка, — має перед собою великі перешкоди, а найбільша з них, найтрудніша та, що на дорозі помочі нещасним стоїть нелюдська влада московських окупантів, яка не визнає ніяких законів загально-людських, яка сама до катастрофи призвела і яка її старанно замовчує та затушкує. Не легко, розуміється, розбудити й приспане сумління ситих та задоволених по інших країнах, особливо, коли солодкий сон їх заколисують сучасні проводирі державні співами про нові вигоди мрійні й прибутки казкові від ближчих приятельських стосунків та торгівлі з тими, хто за безцінь продає хліб, видертий живосилом із рота у голодних, політий кров'ю жертв терору.

Та ті чи інші результати реальні, які можуть мати заходи, ухвалені у Відні, не зменшують, повторюємо, моральної ваги конференції.

По-за ближчим, безпосереднім ознайомленням між собою всіх різнорідних організацій, які працюють для допомоги голодним, по-за координацією бажаною й можливою їх діяльності,—значінням, так мовити, внутрішнім,— має віденська нарада значіння далеко ширше, зовнішнє.

З Відня бо пролунав гарячий, одвертий і твердий заклик до світової совісти.

Голос за нею!

Селянин із Гостивару

Тільки такий скромний напис на надмогильному камені нагадуватиме, що під ним лежить один із найвидатніших діячів вільної й незалежної Республіки Чехо-Словацької.

Такий був його заповіт: жадного національного погребу, перенесення до Пантеону. Звичайний селянський похорон на родинному кладовищі, поруч з своєю матір'ю і з написом, що тут поховано: «селянина з Гостивару».

Таким був все життя покійний творець відродженої чеської державности Антонин Швегла, таким він і залишився в той час, коли підвів свої останні підрахунки та заглядав у вічі вічності.

Само по собі зрозуміло, що вдячна та засмучена батьківщина поховала його так, як того заслуговувала його праця на користь народу та держави. То був величний вияв жалю та смутку всієї нації,

всіх державних, громадських, культурних установ та організацій. Але за всім тим могутній хліборобський дух Швегли і тут спромігся підпорядкувати своїй волі цю всенародню жалібну маніфестацію:

Ховали «Гостиварського Селянина», який так широко і так віддано прислужився рідній землі, який на своїй путі дійшов до вершин людської слави, а по-за тим всім залишився чеським хліборобом, бо в цьому він завжди вважав свою найбільшу честь.

Всякий стороній чоловік, що спостерігав цей відхід до історичного минулого покійного державного діяча Чехо-Сл. республіки, при широкому співчутті її великій втраті, не міг тако-ж не зрозуміти гордовитої певности народу за своє майбутнє, коли він мав сили виховати такого сина.

Піднести на таку височінь звання х л і б о р о б а , то не пощастило ще, здається, нікому, окрім А. Швегли. Аналогій цьому треба шукати десь в далекому античному світі, коли людські характери не були ще так зіпсуті всіми від'ємними впливами сучасної цивілізації.

* * *

Для кожного народу, і особливо хліборобського, діяльність та праця Швегли мусить бути постійним джерелом повчання та пильних дослідів. З його іменем зв'язано зтворення е д н о ї у всьому світі а г р а р н о ї партії, що просякнута справжнім х л і б о р о б с ь к и м духом та світоглядом.

Маються і малися по інших країнах партії, що зв'язані з ріжними аграрними елементами, носять цю назву, пеклюються та обстоюють інтереси селянського населення, але такої партії, яку створив у Чехословаччині А. Швегла, світ ще не знав. В інших аграрних партіях, чи тих, що їх заміняли, селянство завжди було прив'язано до чужого воза. Воно підпирало або інтереси великих власників, або соціялістів. Тільки в тій партії, що створив А. Швегла, воно нашло свій власний шлях справжнього центра національної ідеї та синтеза господарських інтересів держави, коло якого мають групуватися інші її соціальні та громадські складники.

Завдяки цьому А. Швегли пощастило двічі за свого головування в раді міністрів зорганізувати справжнє н а ц і о н а л ь н е міністерство, в якому аграрна партія творила центральний осередок і об'єднувала коло себе інші державно-творчі елементи народу. І цілком можливо, що той здоровий суто-д е м о к р а т и ч н и й характер політичного життя Чехословаччини, котрим вона відзначається зараз, в якому не помічається жадних ухилів до зневаження прав людини, до насильства над чужонаціональними елементами, завдячує в першу чергу свідомому та політично вихованому хліборобові, цій дитині творця аграрної партії.

Але діяльність Швегли виходить по-за межі однієї Чехословаччини. Переконавшись на досвіді своєї країни, які позитивні наслідки може дати справжня хліборобського характеру аграрна партія,

він засновує в Празі з початку міжсв'янське аграрне об'єднання, яке потім поширює і на інші країни з тим, щоб надати йому характеру міжнароднього та утворити центр аграрного селянського руху. Справа, не дивлячись на всю новину її, почала розвиватися, відбулося кілька конференцій і, доки Швєгла мав сили нею керувати, вона стояла на певному шляху. Але та сама хвороба, яка примусила його відійти від державної праці, не дала йому можливості налагодити цю справу так, як він уявляв це потрібним.

Тепер вона залишилася без свого природнього провідника, і хто його знає, коли вона знайде нового, котрий би міг його замінити.

* * *

Як я вже зазначив, праця Швєгли ніколи не може і не мусить забуватися хліборобськими народами, майбутнє яких зв'язано з поступом та культурним розвитком селянства. Вона для них є запорукою, що на шляхах, ним заповіджених, ці народи знайдуть завжди свою долю. Йдучи ними, вони зрозуміють те, що так було ясно Швєглі, життєвим завданням котрого була боротьба за достойне і почесне місце в державі хліборобського люду, за його самостійну роль, що відповідала б значінню його для всієї нації.

Серед цих народів українському народові наука життя і праці Швєгли мусить бути особливо чинною та незабутньою. І то не тому тільки, що він мав великі симпатії до нашого народу. Не тому тако-ж, що, як це тепер вже стало загально відомим, що завдяки його піддержці, допомога українській еміграції в ЧСР була виділена з загально-«руської акції». Головне полягає в тому, що весь зміст його праці, всі її ідеологічні засади наче-то спеціально утворені для українського народу в його прагненнях знайти і вибороти своє власне місце під сонцем.

Ось уже п'ятнадцять років, як український нарід веде важку і затяжну боротьбу за свою державну незалежність і весь час, як з самого початку її, так і в останній період, увесь головний тягар цієї боротьби спадає на плечі українського хлібороба. І то не того хлібороба, котрого тягли до російського «равнення», або запрягли до чужого воза, а звичайного, виплеканого українською чорною землею та ясним південним сонцем. І може всі наші нещастя, все лихо нашої долі залежало від того, що не з'явилося у нас у відповідну годину нашого Швєгли.

Ну що-ж, коли не маємо свого, так вчитимемося у чужого. Хвалити Бога, що він належить до близького та братнього нам народу, і так вже багато допоміг нам в нашій праці національного відродження.

Прага.
20 грудня 1933 року.

К. Мацієвич

Василь Горленко *)

II.

Український літературний рух в Росії на протязі цілого XIX століття ніколи не міг розвинутися широко і вільно: як тільки, бувало, починав він прибірати значніші розміри, зараз же падали на нього заборони і нищили в самім зародку. Так було в 1847 році, коли розгромлено Київсько-Методієвське Братство і розпорощено літературні сили, що зосередилися в ньому; так було в 1864 році, коли заборонено народню літературу і знівчено досягнення гуртка «Основи»; нарешті удар 1876 року мав зовсім знищити всяке літературне життя українське. І тому, коли подивимося на розвиток українського письменства в XIX і ці, то бачимо якусь «криву» лінію: то починає зрости число книжок, появляються нові таланти, робляться спроби заснувати власні періодичні видання, то раптом усе уривається і повстає антракт, що тягнеться по кільки років, коли здається, що українська література на творчість уже назавжди замовкла... Розуміється, при такому стані не могла розвинутися у нас і літературна критика, яка вимагала перш за все існування свого власного органу, який би стежив систематично за появою нових книжок, оцінював їх, з'ясуовав різні течії в письменстві. Не могло, розуміється, бути і постійних літературних критиків. Ролю публіцистів і критиків сповняли деякі українські письменники з тих, що вели провід в літературнім житті і які містили свої літературні огляди або критичні заміти про нові твори в російських журналах, з тих, що більше прихильно або хоч терпимо ставилися до українства. В ролі таких критиків виступали здебільшого Костомаров і Куліш. Костомарову, наприклад, належить перший огляд нової української літератури, писаний року 1844. З виходом «Основи» утворюється вже власна трибуна і для української літературної критики, і що трибуну займає Куліш. Такою-ж в менших розмірах трибуною був і «Черниговській Листок» 1861-63 років. В половині 70-х років українці здобули собі власний орган — газету «Київській Телеграф». Чого не можна було містити з цензурних причин у «Київск. Телегр.», то друкувалося у львівській «Правді», видаваній при участі українців з Росії та на їх кошти. Але указом 1876 р. «Київ. Тел.» було закрито, а «Правду» заборонено ввозити до Росії. От через усі такі ненормальні умови й літературна критика була ділом випадковим, дарма що за неї бралися такі видатні люде, як Костомаров, Куліш, Драгоманов, Кониський. Властиво, до початку 80-х років не було й загальних оглядів української літератури, як що не рахувати статтів Костомарова, Куліша, та ще розділу про українське письменство в «Історії славянських літературь» Пипіна і Спасовича (головно в 2-му виданні 1879 року).

Початок 80-х років XIX століття, разом з певним оживленням українського літературного життя (в зв'язку з деякими полегшами цензури в 1881 році після майже «5-тилітнього глухого антракту») приніс деяке поліпшення й на полі літературної критики й взагалі дослідження історії українського письменства. Н. Петров почав ще з 1880 року друкувати в «Історическомъ Вѣстникѣ» свої париси з історії української літератури XIX ст., видані в 1884 році окремою книгою. Ол. Кониський у львівському «Світі» умістив свої цікаві «Відчити з історії українсько-руського письменства». Почав друкувати у галицьких і російських виданнях свої заміти відомий наш бібліограф М. Комарь. Київська газета «Трудь» 1881-1882 років, що опинилася в українських руках (редактором був Ол. Русов), а почасти й «Заря» містили рецензії на українські видання. Нарешті в 1882 році почала виходити «Київская Старина», справжній орган українознавства. Однак обережний її редактор Т. Г. Лебединцев тільки з половини 1883 року почав містити огляди української лі-

*) Див. «Тризуб» ч. 47 (405) з 24.XII.1933.

тератури і рецензії на окремі українські видання: часи її обставини були такі, що не можна було зразу «виявляти обличчя», а журнал від самого початку мав багато ворогів, серед них — весільного «великого інвізитор» (К. Победоносцева).

На ампула літературного критика Т. Г. Лебединцев запросив Горленка. Трудно було зробити більш щасливий вибір. В особі Горленка Лебединцев придбав для свого журналу справжнього художнього критика, артиста в душі, людину європейської літературної освіти з тонко розвиненим смаком і естетичним почуттям, а при тому — перейняту великою любов'ю до рідного письменства. І тому, як знаємо з споминів М. В. Стороженка, Лебединцев дуже дорожив співробітництвом Горленка. Нема що й казати, що це співробітництво було безплатним, бо «Кіев. Старица» платила тільки в рідких виїмках, щоб притягти якісь голосні імення, наприклад, Костомарова. Горленко зробився за редакторства Лебединцева одним з найактивніших учасників журналу.

Перш за все в своїм огляді новин українського письменства 1882 р. («Кіев. Стар.» 1883, VI. 353-366) Горленко виловив де-які свої загальні погляди на характер і завдання української літератури. Саме в ті часи Костомаров виступив був з теорією, що українське письменство повинно служити лиш за-для «домашнього вжитку», що воно повинно обмежитися малованіям народнього побуту й популяризацією серед народу елементарних відомостей з різних галузів знання. Перекладати чужоземних класиків на українську мову було, на його думку, зайвим ділом, бо, мовляв, інтелігентні люде можуть читати тих класиків коли не в оригіналі, то в російському перекладі. Відомо, що цей опортунізм був нав'язаний бажанням виправдати українство перед російським громадянством та урядом з підозріння у сепаратизмі і добитися зм'ягчень заборон з 1876 р. Отже Горленко, хоч і був великий прихильник Костомарова, рішуче виступав проти теорії літератури для «домашнього вжитку», і «зайвості» перекладів: «нам здається, — пише він, — що слід залишити суперечку про те, для кого і для чого потрібен певний літературний твір, а виходячи од факту існування нових творів в українському письменстві, дивитися на них, як на крок уперед чи назад, добрий чи лихий, в кожному разі як на певне виявлення інтелектуальної діяльності. Скажемо навіть більше: в той час, коли йде вироблення літературної мови, жаден твір, хоч трохи придатний, не можна вважати за зайвий, бо тільки із суми всього, шляхом талановитого вибору, отримується досконаліша форма мови... З особливості це треба прикласти до перекладної літератури».

Ми знаємо тако-ж з листів Горленка до Мирного, що він дуже радів, що той переклав «Короля Ліра» і «Пісню про Гайявату», й писав, що треба ще перекласти в першу чергу «Пісню про Нібелунгів», комедії Мольєра, «Дон-Кіхота». Кількома наворотами висловлює він своє бажання бачити «Короля Ліра» на українській сцені.

З окремих рецензій Горленка особливо цікава його рецензія на «Очерки истории украинской литературы» Петрова («Кіевск. Стар.» 1884, IV. 664-672), бо тут Горленко тако-ж висловлює свої загальні погляди. Приймаючи велике значіння за працею Петрова, він висловлює думку, яка дуже зближає його до поглядів Драгоманова, що історію українського письменства треба брати неодмінно в зв'язку з історією розвитку української національної культури: «навіть чи можливе вивчення творчості якого народу без вивчення національно-духовних його особливостей як вони виявилися в його історії, у всім його моральнім типі, а найбільше за все в народній поезії. Такого вивчення не було, нема його і в близіи н. Петрова. Тому українська література являється у нього чимсь одірваним од ґрунту, ділом кількох чоловік — письменників. При такому погляді тратається з уваги ті внутрішні сили, які її породжають, те життя національності, що не виявляється зовнішнім способом, життя, яке єсть і існує, поки та національність не втратила особливості свого духа, життя, покажчиком якого служить література. На цілій літера-

турі не можуть одбиватися, як на безформенній масі, тільки літературні впливи. Така література не заслуговувала б і на найменшу увагу спостерігача, і її творча продуктивність не мала б жадної життєвої сили» (ст. 664-665).

Горленко особливо застерігав проти надмірного нахилу Петрова ссрїзь добачити вплив російської літератури на українських письменників. Він вказував тако-ж на штучність поділу української літератури на такі періоди, як «український націоналізм» (при чім суди занесено таких письменників, як М. Максимович, М. Гоголь і навіть П. Равський), або «українське слов'янофільство», представниками якого, мовляв, були Костомаров, Шевченко і Куліш. Штучні рямці, — писав Горленко, — що їх прийняв п. Петров для ви ладу ходу розвитку української літератури приносять протиріччя в оцінку явищ, які дослідив він з добро-совістною повнотою. Що сплутаність уявлень міг би усунути розгляд української літературної історії, як виявлення росту і змін культурно-національного типу в історичному його розвитку. В теперішньому його вигляді книга п. Петрова не більше, як дуже повний і точний звід літературних фактів, і в цьому відношенні вона принесе сутню користь і довго не втратить своєї ваги» (ст. 672).

Ол. Дорошкевич, пишучи про цю статтю Горленка про книгу Петрова, зауважує, що «це—прекрасна, глибока стаття, що під нею й тепер може підписатися серйозний дослідник; в усякім разі вона своїми вихідними твердженнями куди вище стоїть за просторий огляд цієї книги, що його зробив проф. Дашкевич» («Життя і Революція» — 1925, XI, ст. 62).

Як уже було вище згадано, Горленко пильно стежив за розвитком української літератури і на кожну скільки небудь помітну появу відгукувався докладною рецензією на сторінках «Кіев. Старини». Це не були звичайні журнальні рецензії, які ставлять собі метою занотувати появу нової книги, коротко подати зміст і таку або иншу оцінку. Горленко глибоко вдумався в кожен новий твір, піддавав його тонкому аналізу, порівнював з иншими творами української і чужих літератур. Його уваги завжди влучні і оригінальні. Він умів хопити найхарактеристичніші риси таланту письменника, твір або твори якого він оцінює, і хоч присуди Горленка звичайно дуже стримані і обрежні — одначе так солідно обґрунтовані, що мимоволі примушують погодитися з ними.

Із усіх сучасних йому письменників українських найбільше присвятив уваги Горленко П. а н а с у М и р н о м у. Він перший оцінив його великий талант, з'ясував основні риси його творчості, його значіння для української літератури, і потім на протязі 20 років не переставав побуджувати письменника працювати далі, дбав про видання його творів і навіть заходився було коло перегляду їх на французьку мову (Листи Горленка, ст. 90). Він, можна сказати, був закоханий в талант Мирного і пишався ним, як окрасою рідної літератури. Особливо високо ставив він роман Мирного «Повія». При появі першої частини роману в альманаху «Рада» Горленко присвятив йому докладний розгляд на сторінках «Кіевс. Стар.» (1883. VI. 368-369). З огляду на те, що тепер «Кіевс. Стар.» уявляє собою велику рідкість, особливо на чужині, я дозволю собі навести довші виписки з рецензії Горленка.

«Не можна собі уявити, — пише Горленко, — нічого простішого за початок цього роману, де нема ні тини розрахованости, ні одної риси, що б'є на ефект. Чому-ж не можна одірватися од цих строгих, скромних сторінок? Чому історія цієї селянки, у якої в зімову завірюху замерз чоловік, що вертався з ярмарку, і яку переслідує сільський глитай за те, що син його любить її молоду дочку і може з нею оженитися, чому ця драма проста, як саме життя, так за живе захоплює всю істоту? Тому, що перед вами живуть люде у всій своїй реальності, тому, що страждання злочасної Прїськи одчуті і передано з такою силою і правдою, які говорять не тільки про великий талант, але і про високу душу. Перед нами всі щілинки внутрішнього світу нещасної старої, з її думкою, з її

світоглядом; тут вона сама, з її вимученим, вистражданим обличчям, з її хворим духом, з її смертельним сумом. Ця щирість, ця сила образу роблять його близьким і рідним. В сценах найпростіших безмежно простими «пріємами», звичайними, простими словами автор досягає високого трагізму. Така сила тверезого мистецтва і така сила таланту, коли його скеровано на добро» (ст. 368).

Далі Горленко підкреслило надзвичайне знання Мирним народнього життя в усіх його подробицях і деталях. Він каже, що автор сам перейнятий народнім світоглядом. Розгорніть, каже він, першу літню сторінку романа: «яка абсолютна відсутність найменшого зусилля! Як в розмовах, в описах, в обстанові, все з'являється само собою, на своєму місці і в свій час! Письменник, який бачив народнє життя на швидку, паїздами, дбаючи про вірність «обстановки», вдариться у фотографію і розгубиться в дрібницях. Тут нема нічого подібного».

Мова романа — жива і натуральна, без тіні якоїсь штучности. Читачи роман, почувши, яке значіння має ця мова, коли нею змальовується народнє життя: «ця мова злита з усім складом розумінь, виростає разом зо всією духовною природою українця, і де можна знайти літні фарби для змальовання його життя, як не в його рідному слові?»

Торкаючися змісту роману, Горленко каже, що йому доводилося чути, ніби доля Пріськи й її дочки Христі — героїні роману — змальована автором падо в чорних фарбах. «Ми скажемо на це, — відповідал Горленко, — що нема в цій долі ні одної риси, ні одної подробиці, яка б не була цілком звичайною, зовсім реальною і можливою. Із маси типових явищ він бере те, яке потрібне для задуманої ним романичної колізії. Це його право». Далі: «у Мирного на першому плані люде, а не звичаї, і все виступає в міру, все проступає природніше і ясравіше». Говорячи про те, як Мирний малює кохання, Горленко каже: «розділ п'ятий має в собі сцену кохання і весь його перейнято поезією глибокою і неперочною, як світло місяця, що сяє цієї зимової ночі» (ст. 369).

Збірнику поезій Я. Щоголева «Ворскло» (Харьків, 1883) присвятив Горленко рецензію («Кієв. Стар.» 1884. I. 151-154), в якій, подавши історію літературної творчости Щоголева, так оцінює його поезії: «Щоголів добре обміркував свої поетичні ресурси і добре опанував ними. У нього сть якість, важлива для письменника, що її нечасто доводиться зустріти: правильне розуміння своїх сил. Нема п'єс рефлексуючих, нема тенденціозної поезії і нема тако-ж, скажемо по-між иншим, перекладів російських поетів, які достаються дешево. Справжня сфера його творчости — невеличкий малюнок, тип, виявлення якогось почуття, все зорієте сильним ліризмом; фарби його завжди народні і муза не залишає стьну, хати і поля» (ст. 152).

Горленко зазначає особливо побутові поезії Щоголева, де дається типичні працюючих: «Ткач», «Косарі», «Будинок», «Могильщики» і рівняє їх до поезій Pierre Dupont'a. Він хвалить балади Щоголева і каже, що вони нічим не уступають цього роду творам Ол. Толстого або Я. Полонського, поетів, що на початку 80-х років були в особливій славі (ст. 153).

Цікава дуже рецензія Горленка на «Юмористические рассказы и сценны изь малорусского быта» Петра Раєвського («Кієв. Стар.» 1884. I. 154-155), письменника тепер по справедливості зовсім забутого, але в 80-90 роках представника жанру, що був доволі сильно розповсюджений (Петров завів його в свою історію як представника «українського націоналізму» поруч з Гоголем і Стороженком!). «На світанку українського письменства перші письменники, люде з талантом, согрішили, засвоївши наному сільському людові тупі і дурноваті риси. Це могло знаходити пояснення в епоху, коли вже самий вихід мужика на сцену здавався дерзостю». Вихованці цієї традиції п. п. Ващенко-Захарченки і tutti frutti трималися старих переказів, але позбавилися старих якостей: розуму і веселощів. Немезида, що карас, розправилася по своєму з упертими і досі псевдо-народніми гаєрами і нагородила їх глупотою, яка обеззброює обурення» (ст. 155). Ця рецензія — одинока, де Горленко залишає свою звичайну

Василь Горлеяко та Марія Зацьковецька у 90-х рр.

стриманість і висловлюється різко, так, правда, як і належало в данім випадку.

Горленкові належать рецензії, окрім згаданих, ще на такі твори й видання: «Байки» Глібова, Збірник творів Кропивницького, «Різдвяна ніч» М. Старицького («Кіевс. Стар.» 1883. VI. 353-366); альманах «Рада» 1883 (Київс. «Заря» 1883, ч. 114); повість Шевченка «Матрос» (Київська газета «Трудь» 1881 ч. 122); альм. «Рада» т. II («К. Ст.», 1885, I. 174-176); повість Франка «Захар Беркут» («К. Ст.», 1885. II. ст. 369-370); альм. «Нива», 1885 («К. Ст.» 1885. XII. ст. 699-702); «Оповідання» Д. Мордовця («К. Ст.» 1885. VI ст. 698-700); Спомини про В. Барвінського, Львів 1884 («К. Ст.» 1884 III. 489-491); Угро-руські пісні Де Воллана («К. Ст.» 1886. I. ст. 168-172); «Гайдамаки» Шевченка з ілюстраціями О. Сластьо-

на («К. Ст.» 1886. II. ст. 370-375); біографія Шевченка С. Н. Кулябки («К. Ст.» 1883. XII. ст. 675-676); Збірник творів Карпенка-Карого, Херсон, 1886 («К. Ст.» II. ст. 342-345); повісті Квітки т. т. 1-2 Харків, 1887 («К. Ст.» 1899. X. ст. 207-210); «Степові думи та співи» Манжури («К. Ст.», 1889. IX. ст. 788-790); «Олеся» Кропивницького («К. Ст.» 1893. III, ст. 560-566).

Про рецензії Горленка справедливо каже Ол. Дорошкєвич, що вони «складають дуже помітне явище в історії української критики, Горленко підійшов до української літератури з європейськими вимогами, як і його великий сучасник Драгоманов, але з іншими критеріями, спокійнішими оцінками» *).

Окрім рецензій на нові видання, Горленко присвятив ряд статей старим українським письменникам з першої половини XIX століття: Котляревському («К. Ст.» 1883. V, ст. 146-154 і в «Отблесках» СПб, 1905), Квітці («Кіев. Ст.» 1893. VIII, ст. 290-293, за підписом «Глаголь», і в збірці «Южно-русские очерки и портреты», Київ, 1898, ст. 167-186) і М. Макарівському («К. Ст.» 1893. XII, ст. 488-495 і «Южно-рус. очерки и портреты», ст. 153-166). В статті про Квітку він особливо підносить сатиричне змалювання ним українського суспільства в добу його упадку в кінці 18 стол. і в перших десятиліттях 19 віку. Він знаходить у писаннях Квітки (особливо в його комедіях) відгуки тих думок і настроїв, які характеризують Полетика, Чепу, Ломиновського, учнів Сковороди, Коваленського й Каразіна, та інших передових людей українського суспільства на переломі двох століть **). В статтях про Макарівського він підкреслює оригінальність цього поета 40-х років, його незалежність од чужих впливів та зразків: літературний смак Макарівського, вихований на творах світової поезії, робить його строгим до самого себе, вчить шукати лише своїх власних слів, самостійної творчості. При всім тим він залишився цілком націоналістичним письменником, перейнятим духом і образами українського сільського життя і навіть його світоглядом ***). Поєму Макарівського «Наталя» вважав Горленко за перлину української літератури, що не боїться часу, так як не боїться його невідомий драгоцінний метал».

Певна річ, що Горленко, як і кожен український літературний критик старих часів, багато уваги присвятив Шевченкові, але його цікавив Шевченко найбільше як артист-художник, і на цю тему написані ним були такі статті: «Іллюстрації Шевченка» («Кіевск. Ст.», 1888. I-III, ст. 8-11); «Альбомы и рисунки Шевченка въ собраніи В. Тарновскаго» (там-же 1886. II, ст. 402-409); «Картины, рисунки и офорты Шевченка» (там-же, 1888. VI, ст. 80-85), і нарешті найбільш докладна і особливо цінна стаття Шевченко — живописець и гравєрь» (первісно в «Русскомъ архивѣ» 1893 р., а потім в «Южно-русскихъ очеркахъ», ст. 93-110). Статті Горленка підготували ґрунт для пізніших наукових розвідок про Шевченка, як про художника, — Новицького, Широщького та інших.

Горленко був взагалі, як уже сказано, великим знавцем і цінителем мистецтва. Особливо цікавило його мистецтво українське: гравюра, малювання, особливо іконографія. Йому належать дуже цінні статті: «Старинные малорусские портреты» («Кіевск. Ст.», 1882. XII, ст. 602-606) і «Старинная южно-русская гравюра» (там-же, 1890. I. ст. 47-59). Найбільше інтересували його два великі українські портретисти 18-го віку — Д. Левицький і В. Боровиковський. Він присвятив їм низку праць: «Еще о Боровиковскомъ» («К. Ст.», 1884, VII, ст. 538-541); «Нѣсколько данныхъ о Боровиковскомъ» (там-же, 1894. X, ст. 141-145).

*) «Життя і Революція», 1925, XI, ст. 62. Цікаво, що Горленко, як це видно з його листів до Мирного, на основі перших оповідань Коцюбинського, виданих Грінченком у Чернігові в 90-х роках, розпізнав будучий великий талант (див. Листи, 56), так само й що-до В. Леонтовича, В. Стефанюка (Листи, 71, 77).

***) «Южно-русские очерки и портреты», 185-186.

***) Там-же, ст. 155.

стаття «Левицький і Боровицький» («Українські были», Київ, 1899, ст. 113-168) і монографія про Левицького у виданні Т. П. Дятілева «Русская живопись въ XVIII стол.», т. I.

Особливо ціняться у фаховій літературі праці Горленка з обсягу української етнографії. Він був разом і збірачем, і дослідником фольклорного матеріалу. Він сховає і з'їздив «по стопах Куліша» всі ті місцевості південної Київщини, де в 40-х роках Куліш зібрав матеріали для своїх славнозвісних «Записокъ о Южной Руси», з'їздив цілу Полтавщину і деякі частини Чернігівщини. Результатом його записів була насамперед розвідка «Бандуристъ Иванъ Крюковскій» («К. Ст.» 1882. XII, ст. 481-518). Цього бандуриста відкрив Горленко в Лохвицькому повіті і записав від нього надзвичайно цінні варіанти дев'яти дум: Олексій Попович, Вітчим, Соколи, Сестра і брат, Азовські брати, Про вдову і трьох синів, Самійло Кішка, Хведір Безрідний, Івась Коновченко. Тексти цих дум подав Горленко в своїй розвідці. Трохи згодом опублікував Горленко монографію «Кобзари и лирники» («К. Ст.», 1884. I, ст. 21-50; XII, ст. 639-656). Він оповідає тут про своє знайомство з кобзарями Перепелицею, Братицею й Башею, подає їх репертуар і висловлює свої погляди на способи збирання і публікації пісенного матеріалу. Як каже К. Грушевська, «в цій статті зроблено дуже багато для дослідження цього своєрідного громадського феномену, яким являються думи на тлі своїх умов існування». Погляди Горленка на мовну і музичну сторону дум нагадують, як каже К. Грушевська, пізніші дефініції Філ. Колеси і виявляють велике інтуїтивне розуміння Горленка для думової творчості. Окрім цих двох більших праць опублікував Горленко нові варіанти кількох дум та пісень на сторінках «Кіевской Старини» і «Етнографического Обзорнія».

Збираючи і опубліковуючи пам'ятки словесної творчості українського народу, не залишив Горленко без уваги і пам'ятки архивні, документальні, на підставі яких він умів відтворювати блискучі малюнки стародавнього життя в своїх статтях і нарисах. Один з таких нарисів, оснований на документах з Яготинського архива князів Репніних, «Изь исторіи южно-русского общества начала XIX вѣка» («Кіевс. Стар.», 1893, I, ст. 41-76 і «Южно-русские очерки», ст. 17-74) має не аби-яку наукову цінність. В ній Горленко, на основі листування українських патріотів поч. XIX віку, — В. Г. Полетика, А. І. Чепи, В. І. Чарниша, — стежить за проблемами ідей української самостійності і приходять до висновку, що автором «Исторіи Русовъ» був Василь Гр. Полетика (1765-1845), син лубенського депутата до Катерининської комісії 1767 р.; цей В. Полетика вчився у Віденському університеті, був маршалом Роменського повіту і так само, як і батько, збирав матеріали до української історії.

Результати своїх етнографічних та архивних екскурсій і взагалі своїх студій з історії української культури любив Горленко подавати в формі легких живих нарисів, які особливо яскраво виявляють його блискучий талант оповідача й стиліста, а разом із тим і його глибоку любов до рідної старовини. Як влучно каже пані Рудинська, Горленко «глибоким чуттям архівіста знаходив цікаві документи, спостережливим оком етнографа бачив багато інтересного в своїх подорожах на Україні і — надзвичайно обдарований смаком, словом та почуттям міри — він умів фіро все те в небагатьох словах інтересно розповісти, підкреслюючи всю своєрідність культури української» (Листи до Мирного ст. 3-4).

До таких нарисів етнографічного характеру належать: «Захолустьє», «Родина Гоголя», «Завѣты Деревни» — уміщені в «Южно-русскихъ очеркахъ», і «Крестьянская ярмарка» та «Послѣдніе кобзари» — в «Українскихъ быляхъ». З його численних нарисів на теми з історії українського культурного життя назвемо: «Въ стародавней обители» («Укр. были»), де змальовано Петро-Павловський монастир коло Глухова і подано майстерну характеристику трьох його ігуменів: Дмитра Тупталенка, Мелхиседека Значка-Яворського і Мелетія Трофимовича; «Кієвъ въ 1799 году» і «Украина въ изображеніи французовъ» (обидва в «Южно-русскихъ

очерках» *); «Коварникъ» (про відомого Гр. Теплова, що помагав Катерині II нищити автономію гетьманщини), «Придворный бандуїсть въ бѣгахъ и бѣгуны отъ науки», «Бабушка Полуботкова» (усі три в Укр. быляхъ»)). Останній нарис, оснований на документахъ Льбечьского Архиву графа Милорадовича, уявляє в формі оповідання з життя українського панства кінця 18 віку блискучу характеристику цього панства в добу його остаточного розриву з своїм народом і переходу в російське дворянство. Але найкращим з нарисів Горленка, справжнім шедевром цього роду, являється, на мою думку, його нарис «Картинки старини. Київскій спектакль начала XVIII вѣка» («Києв. Ст.», 1887. IV, ст. 681-692); під назвою «Аполлоновы житницы» в трохи зміненій редакції уміщено в «Южно-руссіяхъ очеркахъ», ст. 187-200). Тут маємо опис спектаклю в Київво-Могилянській Академії перед вакаціями літом 1708 року — такий живий і яскравий, що, здається, немов ще бачимо власними очима і Маєшин будинок Академії, і артистів-спудеїв, і публіку, серед якої сподівалися бачити самого Яновельможного, але він несподівано виїхав до Білої Церкви, зайнятий справою Кочубея...

Згадаю ще, що Горленкові належить стаття про Дневник Орлика (в збірці «Отблески», 1905) **), де він вперше в нашому письменстві подає відомості про цю пам'ятку, на основі статті Фр. Равіти-Гавронського з 1900 р.

Я не мав на увазі дати повну бібліографію писаннів Горленка. Я хотів пригадати лише важніші з них, ті що при своїй появі викликали інтерес новини і оригінальності, і які ще й сьогодні, напевно, перечитувалися би з інтересом, як би вони були доступні ширшій громаді сучасних читачів. Розуміється, при теперішньому стані науки українознавства багато з того, про що писав Горленко, відоме вже широким колом нашого громадянства. Але в ті часи, коли появлялися його писання, багато питань тільки-що почали розроблятися в літературі, як, наприклад, про українське мистецтво.

Через особливі умови, в яких перебувало дореволюційне українське життя, літературна творчість Горленка пройшла мало помітною, відомою хіба лише обмеженому колу читачів Київской Старини», або якихось там Полтавських Губернських Відомостей», що про їх сам Горленко з сумом казав, що пише в них для станових приставів і волосних писарів». Та й те ще треба додати, що через свою надзвичайну скромність він дуже рідко підписувався повним ім'ям, і не кожен знав, що «Г», «Г-ко», «Глаголь» («В. Г.» — це є одна й та сама особа — Горленко. Про що рису вдачі Горленка, його скромність, дуже гарно висловився автор некрологу Горленка в «Историческомъ Вѣстникѣ», кажучи, що «его тонкое милое дарованіе пряталось за скромностію, граничившую съ лаютою боязливостію, какъ прячутся цвѣты въ зелени садовъ его родной Украины». Талановиті, майстерно оброблені статті й нариси Горленка лише в

*) «Украина въ изображеніи французовъ», — ця стаття уміщена первісно в Русскомъ Архивѣ», 1893, ч. 6, була переложена на французьку мову і видана окремою брошурою бароном де Бай, відомим знавцем археології України, участником археологічних з'їздів в Києві і автором книжки «Etudes sur l'archéologie de l'Ukraine, 1895. En Petite Russie», 1903 та ин. Повний титул Горленкової статті в його перекладі: «Une page de critique littéraire sur l'Ukraine» par Basile Gorlenko. Traduction revue et publiée par de Baron de Baye. Paris. Librairie Nilson 7, rue de Lille 1904, ст. 20 — in 8.

**) В цій книзі — В. Горленко. «Отблески», замѣтки по словесности и искусству. С. Петербургъ, 1905, ст. 236 + IV, мала 8 — уміщено такі статті на українські теми: 1. Гоголь и иностранцы», 2. «Записки Ф. Орлика», 3. «Завѣты деревни» (про етнографічні матеріали видані Б. Грінченком), 4. И. П. Котляревскій», 5. «Неизданное сочиненіе Глинка» (про побут Глинка у Тарновських в Качанівці).

незначній мірі були зібрані й видані окремими збірками, та й ті давно зробилися великою рідкістю. Більшість же писань Горленка — боїмося — чи не назавжди похована по старих виданнях і буде відома хіба-що завзятим бібліографам. Отже хай не їм стують на мене читачі, що я може занадто докладно спинився в своїй статті на Горленкових писаннях і поробив з них довгі виписи: мені хотілося цим способом пригадати нашій громаді симпатичну постать письменника і патріота, який серед загальної байдужості і апатії борювся, як умів, за збереження вічних культурних цінностей і національної традиції, без чого не можливе було б і те широке національне відродження, яке відбулося вже на наших очах.

Д. Дорошенко.

Криве дзеркало

(Jan Berzon-Otmar. Nowa Rosja na przełomie dwóch pięcioletek», Warszawa. 1933. Wydawnictwo Sarmatja. 313 str.)

Маємо перед собою збірку статей московського кореспондента «Gazety Polskiej» п. Берзона-Отмара — його вражінь протягом часу від весни р. 1932 до серпня р. 1933.

Доручено йому було, як довідуємося з передмови п. Ігнація Матушевського до цієї книжки, в цих своїх статтях «писати тільки правду», незалежно від того, чи подобається це його польським читачам, чи буде це приємно його тимчасовим московським господарям.

Сам автор до цього додає, що, бажаючи подати на сторінках своєї книжки справжню, а не уявлену совітську дійсність, він змушений був для цього нищити у самого себе часами почуття сбурення, часами почуття симпатії.

Нічого й казати, що книжка про совітське життя мусить викликати у Польщі, особливо тепер, велике зацікавлення.

А тим більше, що книжка видана дуже добре, оздоблена ефектною окладивкою та добрими ілюстраціями-фотографіями, написана до того легко, цікаво і дотепно, книжка зовсім ще свіжа, актуальна.

Не знаємо ми дотеперішнього стажу п. Берзона-Отмара, але à priori вбачаємо вже в його кореспонденській праці дві вади.

І перша вада — це його молодість (так він сам за себе каже), а друга це те, що він поїхав до СССР уперше.

Молодість уважаємо за ваду для кореспондента тому, що ближча, прихильніша вона завжди до ентузіязму, ніж до тверезого скептицизму, неодмінної прикмети кожного об'єктивного кореспондента, а цілковите дотеперішнє неознаннє на практиці, незнайомленість з теренами СССР а ні до, а ні по революції, те-ж не може вадливо не впливати на чужинця, що приїздить туди, неначе до якоїсь Патагонії або пустелі Гобі й, вбачаючи там, на своє здивовання, великі міста, залізницї, двірці, будинки, живих людей, ставиться до всього цього в аспекті тільки сучасности, вбачаючи в цьому перемогу совітів, і може опинитися те-ж дуже близько до не зовсім ґрунтового ентузіязму.

Кожен кореспондент, складаючи свої дописи, користується, як відомо, або з свого зорового апарату, набіраючи безпосередніх вражіннь під тим або тим кутом зору; або — з слухового, дістаючи в такий спосіб, в більшості, вражіння вже не безпосередні, вже від інших осіб.

Отже книжка ця, як зазначає автор її, відзеркалює стан річей по різних галузях життя в країні совітів.

Спробуймо-ж і ми придивитися до цього дзеркала, бо різні-ж бувають дзеркала: крім звичайних, різного тільки гатунку, відомі нам і криві, які те-ж відзеркалюють те, що є перед ними, але зовсім в іншому вигляді.

В своїй дотепній, просто блискучій, статті «Хрест та пентаграма» п. Берзон-Отмар приходиться, між іншим, до висновку, що ставлення з боку совітської влади до релігії починає набирати форм французького індеферентизму, бо не чути вже щось, зазначає він, про масові засланя духовенства...

І мимоволі повстає у читача скептичне запитання:

— А чи можливі-ж тепер практично масові засланя духовенства, якого залишилося там лише окремі одиниці?

Здається, тако-ж нічого не чути і про звільнення духовенства там з засланя, де продовжують перебувати його маси.

Читаємо як раз тепер у газетах про зростання, як завжди перед Різдом, протирелігійної пропаганди в ССРСР, що-правда, офіційно лише з ініціативи товариства війовничих безбожників, але, що найменше, — з співчуттям влади і партії.

І цій протирелігійній пропаганді відведено-ж досить почесне місце і в урядовому плані другої п'ятилітки.

Щось це все не цілком відповідає французькому індеферентизмові, щось все це не дуже подібне до «цілком мирної симбіози держави і релігії на теренах совітського союзу», як' це з молодією сміливістю твердить п. Берзон-Отмар, скориставшись для цього, очевидячки-ж, не з безпосередніх вражіннь.

Проте треба віддати справедливість, що, коли автор користується з своїх безпосередніх вражіннь, то фіксує їх він на папері дуже живо, кольорово, ефектно.

І не маємо змоги, ані бажання заперечувати ентузіазмові, що блищав у молодих очах автора, коли він приглядався першоотравневим московським парадом років 1932 та 1933.

Сам же він зазначає в своїй книжці, що «приятелям москалям можна все пробачити, коли вони починають співати, танцювати, грати та... режисерувати», таки вони мистці в цьому.

Але коли п. Берзон-Отмар, на підставі цих своїх суто зорових вражіннь, по півтора-річному перебуванні в Москві, з молодією самовпевненістю пробує робити безапеляційні, ні на чому не оперті висновки про надзвичайно добрий, просто чудесний стан червоної армії (забуваючи, що сам-же він бачив у Харькові війсьго, значно гірше ніж у Москві, а що-ж казати про инше, по-за столицями!?), про талановитість її командувачів, про останнє слово військової техніки,

про нові, невипробовані ніде, чудесні методи виховання війська, про цілковиту підготовленість червоної армії провадити війну якщо не до переможнього, то в усякому разі до почесного кінця, про державний патріотизм, дуже розвинений в широких совітських масах, — то читачеві стає ясно, що це все вже не безпосередні вражіння, що все це авторові переказано, постачено, нав'язано з інших, на жаль, невідомих для читача джерел, — і той скептицизм, що його бракує авторові, мимоволі з'являється у читача.

Адже-ж відомо кожному, що в розпорядженні режисера, крім актерів, є і суфлер.

Візьмімо далі статтю з дуже влучною назвою «селянський сфінкс».

По де-кількох, знову таки дуже дотепних і блискучих публіцистичних реченнях, автор, цілком не маючи змоги, або не хочучи розібратися в цьому величезному конгломераті селянства різних національностей, різних соціальних верст, різних економічних типів, дуже хоробро вирішує це питання, як питання про якогось мітичного «російського» селянина.

І ще хоробріше зазначає, що опанувати ключем ситуації, який безумовно є на селі, не є неможливе для совітської влади.

На підтвердження цієї своєї тези п. Берзон-Отмар зазначає лише, що «буржуазна» логика», пробуючи оцінювати совітські явища з свого погляду, зазнає поразки по поразці від всемогутньої «діалектики».

І дуже характерне в цій статті ще одне твердження автора, що писав, як він сам каже, «без жадного упередження».

П. Берзон-Отмар категорично запевняє, що не тільки виплатність совітів, як клієнта закордонних фірм, абсолютно не зменшилася з приводу небажання «селянського сфінкса йти досі на зустріч своїй владі в хлібозаготівлях», але що цього не може трапитися й надалі, бо цей «протибуржуазний уряд йде на найтяжчі жертви, щоб усталили свою репутацію солідного клієнта».

Ніби натяк, що і голод на Україні було викликано лише бажанням не втратити цієї своєї репутації в очах закордонного капіталу.

У читача повстає цілком зрозуміла, але, на жаль, знову не задоволена зацікавленість, бажання довідатися, звідки ця певність у закордонного кореспондента, звідки це все стало йому відоме?

Очевидячки-ж, хтось в цьому запевняв п. Берзона-Отмара і запевнив його.

Але є галузі тамтешнього життя, що в них п. Берзон-Отмар бажає мати свою власну, цілком незалежну від жадних тамтешніх джерел, думку.

Говоримо про «національні справи».

Дізнаємося з змісту книжки, що п. Берзон-Отмарові довелося бути проїздом в Харькові, де кидалися йому в очі українські вивіски, а в уха — майже виключно російська мова; був він і на урочистому відкритті Дніпрівської державної електричної станції — Дніпрогез'у, там він чув тільки дві промови українською мовою — в одній,

Чубаря, він зауважив багато москалізмів, в другій — Лейбензона — «східній» наголос.

Здавалося б, автор розуміється на українській мові.

І ось цей московський кореспондент, по цій одній подорожі, по півтора-річному лише, повторюємо, перебуванні в Москві, категорично зазначає з сміливістю, яка не залишає його ні на крок, що до національної справи на совітській Україні, ніби, «жадних націоналістичних тенденцій в нашому розумінні слова на Україні немає, чого не можна сказати, наприклад, про кавказькі народи, особливо про грузинів».

Далі «широкі народні маси цілком задовольняє Ленінська національна політика»...

«Без жадного сумніву, влада на Україні має діло тільки з селянським (не куркульським, а просто селянським) саботажем. Зменшення хлібозаготівель позбавило б російсько-українські стосунки від усяких ускладнень».

«Де-яке поживлення націоналістичного руху (звідки-ж він узявся?) скоріше відбувалося під гаслом УВО, ніж під петлюрівським прапором».

Це все факти, що їх п. Берзон-Отмар «наочно ствердив».

Зрозуміло, не легко, сидючи в Москві, «наочно» переконатися в тому, що діється на Україні.

Але кожному закордонному кореспондентові в Москві придалося б для цього не то щоб переконатися, але хоч мати собі приблизне уявлення, переглядати українські совітські газети.

А переглядаючи хоч би харківського «Комуніста» п. Берзон-Отмар не міг би «наочно» не вичитати багато цікавих річей.

Не могли б не кинутися йому в очі й яскраві приклади агітації на селі «проти соціалістичної України, як невід'ємної частини совітського союзу», під «суто націоналістичними гаслами», під «жовто-блакитним прапором», «одвертих петлюрівських виступів» в «вишах», серед комсомолу, серед членів партії, «на відповідальних дільницях національно-культурного будівництва», в літературі, «на теоретичних фронтах»: історичному, науковому, сільсько-господарському, мовному, національному, філософському.

Не могло б не залишитися в його пам'яті багато і багато прізвиськ «націоналістичних елементів, петлюрівців, що повсюду протягли свою петлюрівську ідеологію», що тягли «до дерусифікації», що стояли «за розвиток національної української свідомости».

Не міг би він собі не усвідомити, що це все і стало за причину провалу хлібозаготівель.

Усе це він мав би змогу прочитати в таких авторитетних промовах, як промови секретарів ЦК КП(б)У Косіора, Постишева, Попова, Любченка, як промови наркомів Затонського, Сухомлина, як промови Мануїльського, Шліхтера, Кірога, Хвилі, в численних постановках різних парторганізацій, в численних передових і підвальних статтях газети.

А що-до слів «петлюрівець», «петлюрівщина», «петлюрівський прапор», то слова ті, не дивлячися на всю свою контр-революційність, здається, як це не парадоксально, ніколи не були так поширені в пресі на Великій Україні, як тепер; вираз-ж «націоналістичний» зовсім не означає «ОУН», це те-ж треба було б знати.

Але всього цього, надрукованого хоч би в «Комуністі» чорними літерами на білому папері на протязі з березня до серпня р. 1933 (тоб-то до закінчення книжки п. Берзона-Отмара, навмисне не згадуємо про пізніші, надзвичай цікаві в цьому відношенні промови на пленумі ЦК та ЦКК КП(б) У), п. Берзон-Отмар не читав, чи не маючи часу, чи не бажаючи, чи вважаючи за краще довідатися про це з інших джерел.

А відомо-ж, що де-які речі, потрібні для внутрішнього вживання, можуть вважатися за шкідливі для експорту, і тому вживається заходів їх не експортувати.

Отже варт кожному об'єктивному читачеві зупинитися на цій статті і тоді у нього повстане цілком природній скептицизм що-до якостей дзеркала, з якого користується взагалі п. Берзон-Отмар, пишучи цю свою книжку.

Безумовно, молодість це є найкраще в житті.

І дуже добре, коли сполучено її з такими властивостями, як хоробрість.

Але занадто вже захоробре, а може й занадто замолоде, здається нам, наприклад, таке твердження:

«Немає жадного сумніву, що цілком протисовітські селянські елементи з так званих куркулів, які тепер тільки й чекають на рушниці, щоб спрямувати їх проти колективізації, певного часу спрямують їх проти всіх, хто запропонував би їм повернутися до індивідуального господарства!»

Читач, може не така хоробра і не така безумовна молода людина, лише полохливо запитає нишком:

— І звідки це все він знає?

Справа смаку і внутрішнього почуття вважати комуністів, «що правлять Росією», за гідних всілякої пошани, всіх робітників і комсомольців за гідних симпатії то-що.

Отже сперечатися з цим не можна.

Але одне порадили б п. Берзону-Отмарові: не ставитися з таким призириством до зовнішньої пропаганди цих симпатичних людей, не вважати її за занадто наївну.

Добрий режисер вміє собі зробити певну потрібну рекламу в такий спосіб, що цього і не зауважить актер, який слухняно виконує свою роль, наївно гадаючи, що грає з власного натхнення, тоді як на самому ділі він лише виконує вказівки режисера, лише повторює слова непомітного для публіки, прихованого суфлера.

Г. І. Д.

Конгрес у Відні Допомогових Комітетів Голодним совітського союзу

16-17 грудня у Відні під головуванням кардинала Ініцера відбувся конгрес комітетів допомоги голодним на Україні. На конгрес прибули представники таких організацій: Європейської Централі Церковної Взаємодопомоги — полк. Марк Сотер; Церковного Міжнародного Союзу — проф. Франц Фішер; від митрополита Андрія Шептицького представником був єпископ д-р Н. Будка; від Львівського Рятункового Комітету — пані М. Рудницька і п. д-р Пеленський; від Української Головної Еміграційної Ради (Париж) та від Міжнародного Комітету Допомоги Голодним на Україні в Парижі — п. Борис Лотоцький; від Лондонського Комітету Допомоги Голодним на Україні — п. д-р А. Вітошинський; від Черновецького Рятункового Комітету — п. д-р М. Бігара; від Варшавського Комітету Допомогового Комітету Голодним в совітському союзі — проф. Курчинський; від російського Червоного Хреста у Парижі — княгиня Трубецька; від Германського Т-ва у Берліні «Браття в Біді» — прелат Вінкен; від Євангелістського Союзу в Берліні — парох Шредер; від Центрального Комітету німців з Росії — парох Шлунінг; від Балтійського Союзу Допомоги Росії в Ризі та Дорпаті — церковний радник д-р Штенль; від Жидівської Допомоги Росії у Відні — рабин д-р Фухтванг, проф. Ейслер, д-р Дейчландер, радник Фукс, д-р Камінка; від Комітету Світової Допомоги Менонітам — проф. д-р Унруг.

Порядок денний праці конгресу було намічено такий: промова кардинала Ініцера, уконститування бюро, огляд становища в совітах і доперішньої акції (вступний доклад д-ра Аменде; доклади — українських, російських, німецьких і жидівських представників про положення їхніх одноплемеників в совітах і про потреби допомоги), про можливість допомоги (шляхом Торсіна і в спосіб загальний), про заохочення світової opinio і з окрема в Сполучених Штатах Америки і Канади, про принципи допомогової акції й т. ин.

Місцем зборів конгресу був архієпископський палац на Стефанс-плац.

Фактичний перебіг засідань конгресу в дійсності відрізнявся від наміченого порядку.

Після промови кардинала Ініцера, уконститування бюро і доклади д-ра Аменде було зразу обмірковано точку четверту, а потім зроблено перерву для прийняття у п. Мітленера, представника австрійського Червоного Хреста і віце-президента Віденського Голодового Комітету. Цим закінчився перший день конгресу.

Другого дня вранці пленума не було, а були збори окремих делегатів для вироблення резолюції на пленум, що мав бути о 3-ій год. дня. Резолюції ці вдалося виробити не без напруження, бо деяка частина делегатів особливо пильнувала, щоб резолюції не мали нічого політичного. Отже о 3-ій год. другого дня резолюції таки було прийнято пленумом конгресу. Одночасно і кардинал Ініцер мусів з огляду на свої інші обов'язки покинути конгрес. Таким чином кінчилася офіційна частина конгресу. Далі було обмірковано програм діяльності на будучину, постановлено післати привітальну телеграму міністрові Мовінкелеві і листи від кардинала Ініцера до Міжнародного Червоного Хреста і Ліги Націй. На цьому заступник кардинала Ініцера спископ д-р Н. Будка і закрав конгрес.

В понеділок 18 грудня п. Б. Лотоцький, делегат Головної Еміграційної Ради і Міжнародного Комітету Допомоги Голодній Україні у Парижі, на авдієнції у Його Еміненції кардинала Ініцера передав останньому глибоку подяку від української еміграції за благородну акцію на користь нещасного українського народу і від Міжнародного Комітету

Група українських представників на конгресі у Відні Комітетів Допомоги Голодуючим в ССРСР.

В середині єпископ д-р Н. Будка, представник митрополита А. Шептицького; в першому ряді ліворуч пані М. Рудницька (Львів), праворуч каноник д-р Горинкевич (Відень); в другому ряді зліва направо: д-р Бігари (Чернівці), д-р Вітошинський (Відень-Лондон), д-р Пеленський (Львів), д-р Л. Чикаленко (Варшава), п. Б. Лотоцький (Париж).

Допомоги Голодним на Україні в Парижі за прийняття почесного патронування цього Комітету.

Його Еміненція висловив делегатові Головної Ради і Паризького Комітету своє задоволення з їхньої діяльності на користь голодних на Україні і прохав передати їм його ласкаві побажання в успішні праці на користь українського народу, якому він всім серцем співчуває.

Між иншим, з огляду на те, що на конференції були присутні численні представники різних релігійних організацій, діяльність яких дала вже дуже добрі результати що-до допомоги голодним, представник варшавського Комітету д-р Л. Чикаленко подав думку, щоб в Галичині було утворено подібні організації під провідом Н. Е. митрополита Андрія Шептицького. Цю думку прихильно підтримали галицькі делегати.

Взагалі треба сказати, що конгрес пройшов, особливо завдяки великій авторитетності Голови конгресу кардинала Ініцера, в дуже діловитий і користний спосіб та зробив незабутні враження на всіх присутніх. Треба сподіватися, що він буде мати і моральні, і матеріальні наслідки. Одним з ближчих наслідків конгресу є те, що секретарь віденського Комітету Допомоги Голодним д-р Аменде має виїхати до Америки для роз'яснення і там допомогової акції. З конгресових деталей треба відмітити

відсутність на конгресі представника віденського місцевого Комітету Допомоги, головою якого є сот. Мачилінський.

На прикінці наводимо ту важливу декларацію-резолуцію, яку прийняв конгрес в справі голоду і яку передала у всі країни міжнародна преса:

Під головуванням Його Еміненції архиспископа-кардинала д-ра Інієра 16-17 грудня 1933 року в архиспископському палаці у Відні відбувся міжнародний конгрес представників усіх організацій, створених для допомоги голодним у ССРСР, який, на підставі автентичних доглядів і документів, — між иншим тако-ж обширного фотографічного матеріалу, — однодушно ствердив наступне:

1) У відповідь на всякі змагання заперечити страшний голод, що лютував до останніх днів у ССРСР, конгрес рішуче стверджує, що за минулий рік голодною смертю загинули мільйони невинних людей навіть у найбагатших краях ССРСР, як Україна й Північний Кавказ. Так само рішуче стверджується, що у зв'язку з цим масовим вміранням виникали найжахливіші прояви до людодства включно.

2) Ці жертви можна було оминати. У той час, коли в ССРСР відігралася трагедія, заморські хліборобські держави терпіли від надпродукції збіжжя, світові конференції обмірковували питання зменшення збіжжевої продукції. Величезні запаси споживчих і продуктів знищено, — сумне явище, яке протирічить елеметарним засадам розуму й гуманності, бо в короткому часі можна було переправити ці запаси до портів Одеси, Ростова й т. д., використавши величезне число пароплавів, які стоять без ужитку.

3) Передбачається дальший зріст голоду. Навіть добрі жива цього року змогли принести тільки тимчасове полегшення.

4) З огляду на велику небезпеку, яка грозить мільйонам нещасних людей, конгрес звертається до суспільства всього світа з гарячим закликом взятися з напруженням усіх сил за діло врятування цих нещасних. Не вистачає, як воно досі робилось, рятувати дорогою індивідуальною допомогою життя од ниць, а треба негайно прийняти відповідні міри, щоб дорого широко розвинутої загальної допомогової акції запобігти смерті цілих мас.

Коли б могли повстати сумніви відносно жахливих наслідків голодової катастрофи і поновного загроження життю мільйонів нещасливих мешканців ССРСР, то конгрес указує на можливість ствердити дійсний стан річей за допомогою пошлювання до цього відповідних відпоручників».

—ий.

Лист із Праги

14. XII. 1933 р. Український Республікансько-Демократичний Клуб у Празі влаштував чергові сходили, на яких було обговорено питання Всеукраїнського Національного Конгресу. З докладами виступали п. проф. К. Мацієвич та п. В. Приходько.

Перший докладчик вважає саме на часі обговорення ідеї Всеукр. Нац. Конгресу. Відношення української преси до цієї справи те-ж позитивне. Всі статті, що з'явилися за останній час з приводу скликання такого конгресу, вважають скликання конгресу бажаним, навіть необхідним і викликаним потребами українського життя. Немає чого боятися непорозумінь на ґрунті політичних розходжень на самому конгресі: за 15 літ перебування в Європі українська еміграція отримала належне політичне виховання, й з певністю можна сказати, зуміє примирити різні політичні течії.

Як конгрес не може відбутися без парламентарного представництва,

так само конгрес не здійснимий і без представництва УНР, яке репрезентує Велику Україну. Конгрес не може заступити парламенту — він не зможе видавати закони, творити уряди, бо не матиме на це правових підстав, не матиме в своїй розпорядженні примусової сили, не матиме санкцій. Він має бути збудований по типу меншинних конгресів, по типу наукових асоціацій. Рішення мусять прийматися одногосло, або майже одногосло, щоб мати моральну силу, ту єдину силу, яку матиме такий конгрес. Вся сила й значіння його лише моральні, в залежності від ступеня сили моральності його складу. Для обговорення на конгресі має бути поставлено лише те, що в даний момент являється найнеобхіднішим. Конгрес мусить заманіфестувати, як одна душа, необхідність і доцільність Української Держави з містом Київом на чолі. Мета конгресу — це об'єднання, інформації, обговорення справ тих інституцій, які близькі для всіх українців, розсіяних по всіх світах (Музей Визвольної боротьби; Бібліотека ім. С. Петлюри, Укр. Дім у Празі й т. ин.). Але конгрес не має добиватися єдиного проводу, бо таке завдання для нього було б нездійснимим. Не може бути одного проводу для Канади, Буковини, Галичини, Підкарпаття, Зеленого Кліну. Конгрес мав би намітити лише загальні лінії й полишив би по собі Бюро, яке й виконувало б його постанови. Що-до складу конгресу, то можна сказати, що кожна діва сила мусить мати на ньому своє представництво, щоб кожна здорова українська думка була там висловлена. Схема складу: 1) емігранції з Великої України, уряд УНР, представництво всіх політичних течій і всіх угруповань; 2) парламентарне представництво Галичини, Буковини, Бессарабії, Підкарпаття, Канади, територіяльне представництво (Бразилії, Зеленого Кліну); 3) представництво наукових, політичних, просвітніх, культурних організацій і нарешті персонально запрошені особи.

Далі докладчик подав план підготовчої праці до конгресу з скликанням спершу галицькою парламентарною репрезентацією наради, з утворенням секретаріату для переведення анкети про кандидатів, для установлення програми конгресу. Головним, на думку докладчика, являється очищення ідей конгресу від утопічних думок і поставлення його на шлях доцільності.

Другий докладчик п. В. Приходько вважає, що конгрес мусить бути чисельним, світовим, щоб представники були від усіх українських земель. Авторитет конгресові надають перед чужим громадянством парламентарні представники. Перед конгресом має бути утворений організаційний комітет, який матиме своїм завданням вирішити про склад конгресу. Він також вирішас терміни, вибірас місце конгресу. Має бути видано універсал, яким все українське громадянство було б обложено податком на організацію конгресу, приблизно 10 центами, що дало б до каси конгресу коло 1 мільйона корон ч. Докладчик розходитьс з попереднім докладчиком в справі провсду, гадаючи, що існування українського 40-мільйонного народу без єдиного проводу надалі неможливо, що колишній провід уже не може задовольнити всім потребам нового життя, що справа соборності вже стала органічною потребою життя української нації. Тому на конгресі мусить бути утворений новий центр, який мав би керувати всім українським життям. Він мусить бути в молодих руках. Треба добитися того, щоб українська еліта примусила свою націю працювати на створення своєї держави. Народ наш жертовний, платить всюди, де від нього вимагають платити. Новоутворений центр буде мати силу примусити український народ платити, обложивши його певним і сталим податком. Таким чином центр являється потрібним для опікування над всім українським життям, для провду ним і для збирання коштів в розпорядження уряду.

Обговорення справи скликання конгресу викликало велике зацікавлення серед присутніх, й на дискусії записалося багато промовців. Але за пізнім часом продовження дискусій і заслухання докладу д-ра О. Бочковського на тему про конгреси в інших народів признано окремі сесії Клубу на 8. I. 1934.

З. М.

З преси.

Промова Постишева на пленумі ЦК КП(б)У про боротьбу совіського уряду з українським національним рухом знайшла свій відгук і у французькій пресі. Наводимо виклад цієї промови з «Lu», яке в числі 49(131) з 8.XII. с. р. подає його за «Известиями».

Як відомо, цей французький орган, який редагує п. Вожель (Фогель), вславився як прихильник і оборонець совітів. З огляду на близькі стосунки цього органу з совітами, переказ промови Постишева можна вважати за офіційний.

Газета «Lu» подає такий вступ до викладу промови:

«Постишев, секретар комуністичної партії, в своїй дуже важливій промові викрив, що «наці» та певні представники антибольшевицьких кол в Польщі вели сильну пропаганду на Україні. Вони знайшли підтримку серед бувших сторонників Петлюри, і бувший голова совіського українського уряду М. Скрипник ніяк не реагував на поширення ідеї створення націоналістичної України, відділеної від ССРСР. Відомо, що М. Скрипник покінчив з собою як раз в ті часи, коли Політичне Бюро на Україні вирішило перевести слідство для викриття винних у цій пропаганді».

А далі говорить:

«Известия», Москва. Зменшення уваги комуністичної партії на Україні викликало спізнення у хліборобстві: це головне обвинувачення, сконстатоване центральним комітетом комуністичної партії ССРСР проти українських партійців.

Отже, нашим першим завданням було струснути організацію партії України і її мобілізувати, щоби закрити цей прорив.

Що ми зробили в цьому напрямку?

Ми перевели чистку комуністичної партії України, викинувши звідти елементи білогвардейщини, наших ворогів, бувших сторонників Петлюри і Махна, нарешті всіх тих, які були під впливом буржуазії.

Вистачить сказати, що тільки в тих районах, де чистка відбулася, на 120 тисяч членів партії або кандидатів, що представили перед комісіями, 27.500 чоловік було виключено. Це були елементи або ворожі, або малопевні, або з ухилами...

З другого боку, ми нанесли цілий шерег рішучих ударів націоналістам, цим сторонникам Петлюри, які пробралися на різні пости соціалістичного будівництва, а з окрема в царину хліборобства.

Факт демаскування і опанування націоналістичним ухилом Скрипника (бувшого голови уряду) заграв головну роль в отриманні результатів.

Цей ухил допомагав тим сторонникам, що блокувалися з імперіялізмом німецьким та польським і які хотять за допомогою військової інтервенції відірвати Україну від совіського союзу, а Скрипник служив параваном для цих заядлих націоналістів. За його спиною, використовуючи його авторитет, націоналістична контр-революція групувала свої сили і виконувала свою роботу саботажу.

Здемаскувавши націоналістичний ухил Скрипника, ми

змогли навести лад у різних галузях соціалістичного будівництва і позбавитися від націоналістичних елементів, особливо в царині соціалістичного хліборобства.

Цей удар вигнав ворогів з їхньої кривки, паралізував їхню роботу, здеморалізував його і в той же час наш державний апарат було вичищено. Отже тоді було можливо перевести в життя рішення центрального комітету і уряду, тоді як раніше ці рішення лишалися по шухлядах і їх саботували ці шкідливі елементи».

Кожен передплатник «Триуба», що висес до 31 грудня с. р. повністю безпосередне до редакції (поштовим переказом чи цінним листом) гроші на тижневик за неїшу половину 1934 року, матиме право на одну десяту частину квитка Французької Національної Лотереї в одному з її тиражів.

Перед черговим тиражем кожен із згаданих вище передплатників одержить од адміністрації «Триуба» повідомлення про № квитка, в якому йому належить одна десята частина.

На зашити передплатників із закордону, що таке Французька Національна Лотерея, подаємо про неї короткі відомості.

Французька Національна Лотерея має вже 10 випусків і можливо, що її далі буде продовжена. Кожен випуск складається з 2.000.000 квитків по 100 франків. В кожному випуску є такі вигра.

1 вигра — 5 мільйонів франків, 15 — по 1 мільйону франків, 20 — по 500.000 фр., 200 — по 100.000 фр., 200 — по 50.000 фр., 2000 — по 10.000 фр., 20.000 — по 200 фр.

Тиражі перших двох випусків уже відбулися. Третій тираж має бути 21 грудня с. р., четвертий — 9 січня. Тиражі дальших випусків будуть відбуватися що-місяця.

Купуйте білети Французької Національної Лотереї разом з Бібліотекою

Закликаємо українців — прихильників Бібліотеки ім. С. Петлюри до гуртової купівлі білетів Франц. Національної Лотереї. Половина вигра — на користь Бібліотеки, а половина поділиться між спільниками. На першу сотню фр. зложилося 13 осіб і куплено білета VII траншу» серії X № 24783. На другу сотню фр. зложилося 21 особа і куплено білет VIII траншу» серії S № 07609. На купівлю слідуючого білесту вже величуло 65 фр.

Просимо тако-ж тих, кому доли веміхнеться при лотереї, не забути про Бібліотеку та її великі потреби.

Ієн. О. Удовичєнко. Ів. Рудичів.

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції

— Урочисту Різдва-ну службу Божу в Парижі в Українській Православній Церкві відслужив 26 грудня с. р. п.-о. Іларіон Бриндзан.

— Академія 359-ти в Греноблі. 3 грудня с. р. Українська Громада в Греноблі влаштувала жалібну академію пам'яті 359 героїв-мучеників Листопадового походу, що полягли за волю і державність України.

Українці Гренобля зібралися в цей день в салі, удекорованій портретом світлої пам'яті Головного Отамана Симона Петлюри, пам'ятною табличкою 359-ти з зеленою гирляндю та з приставленим збоку прапором Громади з жалібним креном.

Академія розпочалася загальним співом всіх присутніх «Не нора, не нора» та налього промовою голови Громади п. Козельського, яка зробила на присутніх зворушуюче вражіння, особливо коли після хвилини мовчанки на пошану полеглих промовець продекламував вірш: «За рідний свій народ». Велику свою промову п. Козельський закінчив висловленням певності в тому, що світла пам'ять тих, що мужньо й з гордістю полягли за батьківщину, ніколи не вмере, не поляже, та буде жити завжди в серцях цілого українського народу.

Після цього учасник 1-го Зимового Походу хор. Дорожинський прочитав список 359-ти розстріляних, а п. Одобецький, учасник Листопадового походу, під час цього читання тримав прапор на пошану незабутньої пам'яті тих своїх товаришів по зброї, на одному полі бою з якими він був і

які полягли за Укхопану ідею. Після прочитання списку місцевим хором під орудою п. Червонецького було виконано так відповідаючу для цієї хвилини пісню — «Чуєш, брате мій», яка на всіх зробила сильне вражіння.

Під час перерви, яка слідувала за цим, продавалася брошура «Єдиний шлях» та фотографічні картки молодого покоління Громади з громадським прапором. Потім хор виконав дві пісні — «А вже років двісті» та «Іхав стрілець на війноньку», а голова філії Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції п. Вонарха-Варнак зачитав добре складений реферат, яким зворушив усіх присутніх, а особливо учасника Листопадового походу п. Одобецького, що з слізьми на очах пригадав собі друзів і товаришів, які загинули під Базаром.

По рефераті п. Дорожинський добре продекламував власний вірш «Вітер Листопаду», присвячений 359 героям-мученикам. Далі п. п. Токайло, Козельський та малий Сергій Миронович виконали ще інші декламації, а маленька Люся Каницька заспівала «Родимий краю» та продекламувала «Іде хлопчина дорогою».

Закінчилася академія співом всіма присутніми українського національного гімну.

— Жалібна Академія 359 в Оден-ле-Тіші. У неділю 3 грудня с. р. філією в Оден-ле-Тіші Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції влаштовано було жалібну академію пам'яті 359 українських вояків, розстріляних більшовиками в листопаді 1921 р. в м. Базарі.

Після відкриття академії хор під орудою п. Сидоренка заспівав «Ще не вмерла Україна», а уповноважений Т-ва п. Житній виголосив дуже добрий реферат, в якому

му коротко торкнувся всіх подій, що привели український відділ до тої страшної листопадової катастрофи. По рефераті п. Загній голосно, поволі оголосив привітання 359 героїв, а хор заспівав «Вічна пам'ять» та «Журавлі».

Далі виступили з декламаціями пані Гаховичева та пані Вишницька і панове — Щербак та Поштаренко, як рівно-ж і діти — Надія та Євген Гаховичі.

На закінчення академії хор заспівав низку українських пісень.

— Академія пам'яті 359-ти в Пон-де-Шерюї. 10 грудня с. р. зв'язок в Пон-де-Шерюї Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції разом з Українським Гуртком влаштував жалібну академію пам'яті лицарської смерті 359-ти під Базаром.

Академію відкрив зв'язковий Т-ва п. Різників промовою, в якій з'ясував ту велику жертву, яку принесли 359 героїв на вівтар батьківщини, ще раз підтвердивши своєю кров'ю, що українська нація в своїй боротьбі не зупиняється й перед великою героїською жертвенністю і таки виборить собі право на вільне існування. Такі нації не вмірають, і вже недалекий день відродження української державности...

Присутні встають і вшановують пам'ять полеглих героїв хвилиною мовчанки.

Далі, присутній учасник подій під Базаром п. Дубрівний зробив присутнім доклад про героїчну боротьбу, яку вели наші відділи в Листопадовому поході, що закінчився розстрілом московськими катями 359-ти, а п. Педенко зачитав список розстріляних.

Після офіційної частини академії як присутні члени Т-ва, так і гості провели разом ще добру годину часу в споминах про різні події з часів останнього періоду української визвольної боротьби.

— Спілка Українських Сільських Господарів у Франції зкористалася з Різдвяних свят для влаштування першого зібрання своїх членів після засновання орга-

нізації. Зібрання відбулося 25 грудня с. р. на фермі старішого українського фермера в Сюрі-о-Буа, недалеко Орлеану, п. М. Солохи, який є головою Спілки.

Запрошено було тако-ж члена Комісії по організації української кредитової установи на еміграції п. інж. С. Нечай, який зробив членам Спілки разом з їх родинами доклад про проект засновання української кредитової установи та її завдання. Присутні члени Спілки вислухали доклад з належним зацікавленням, забирали голос самі і постановили просити інж. С. Нечая передати всій Комісії по організації кредитової установи — привітання від Спілки, побажання Комісії успіху в її праці та обіцянку повної підтримки й помочі при заложенні кредитової установи.

Того-ж дня відбулася в поменканні п. Солохи ялинка для дітей українських господарів району. Закінчився день спільною Різдвяною вечерею членів Спілки разом з їх родинами, на якій був присутнім тако-ж п. Нечай, що обмінявся з членами Спілки тостами за розвіт господарств українських сільських господарів у Франції та — за успіх Комісії для засновання кредитової установи в її роботі. Ціле свято пройшло в дуже сердечній і милій атмосфері.

— Ялинка для українських дітей в Парижі. Пластовий Курінь ім. С. Петлюри 26 грудня с. р. в Maison de la Mutualité в Парижі влаштував ялинку для українських дітей. На ялинці було до 50 дітей, які одержали подарунки й солодощі. Розійшлися діти задоволені веселим святом, на якому гуртом побавилися до сходу.

У Польщі

— З життя Українського Наукового Інституту в Варшаві. 2 грудня р. 1933 відбулося чергове засідання Правничого Секци-

нару під головуванням Гл. Лазаревського. Заслухано було реферат Гл. Лазаревського «Загальні засади цивільного процесуального кодексу». В дискусії з цього приводу взяла участь п. п. Завадський, Іванович, Іножарський, Миронович, Соловій.

— 15 грудня р. 1933 відбулося чергове засідання Економічного Семінару під головуванням проф. І. Шовгенова.

На засіданні п. Гл. Лазаревський зreferував книжку п. Берзона-Отмара, московського кореспондента «Газети Польської», «Нова Росія на переломі двох п'ятиліток», що допіру з'явилася на полицях книгарень і виглядала велике зацікавлення з боку польської та української суспільності.

Зміст реферату вміщасмо на іншому місці.

— 5-го грудня с. р. відбулися збори Економічного Семінару, на яких п. І. Липовецький зачитав свій реферат на тему «Досягнення експорту СССР в періоді першої п'ятилітки».

Подаємо нижче тези доповіді:

1. Зовнішній товарообмін СССР в окресі першої п'ятилітки характеризувався скромними цифрами й його розміри недалеко відбігають від розмірів зовнішнього товарообміну Польщі.

2. Вартість експорту СССР досягає максимальних цифр в 1930 році, після котрого вона починає спадати (СССР вийшов з першої п'ятилітки з далеко меншою вартістю експорту, ніж мав її в 1928 році).

3. Рівнобіжно з спадком вартості експорту СССР, в другій половині п'ятилітки виказується в експорті і спадок тонажу, що свідчить про те, що світова економічна криза та її наслідки мали вплив і на зовнішній товарообмін СССР.

4. Поступи індустріалізації експорту СССР в розмірах, про які говорить совітська преса та січневий пленум Центрального Комітету і Центральної Контрольної Комісії, викликають сумнів. Цифри, що їх характеризують, оперті на вартості експорту, яка на протязі 1928-1932 років стало не-

ребувала під впливом далеконосуеного спадку цін на світовому ринку, який в свою чергу в значно більшій мірі відбився на товарах сільсько-господарчих, ніж промислових. З другого-ж боку, цифри, що окреслюють взаємовідношення сільсько-господарського і промислового експорту в загальному експорті, перебувають під домінуючим впливом спадку питоної ваги сільсько-господарчого експорту в загальному експорті СССР, а цей останній мав свої підстави в упадку і недотягненнях сільського господарства в СССР взагалі.

5. На протязі періоду, по досліджується, можна констатувати існування тенденції до ушляхетнення експорту, але разом з тим треба підреслити їхню малу результативність в обсязі промислового експорту і виразне погіршення в експорті сільсько-господарчому.

6. Однак і ці товари, в експорті яких совітська преса констатує певні поступи індустріалізації і ушляхетнення в останніх роках п'ятилітки виказують кількісний спадок їх вивозу, що належить завдячувати переважно зменшеному попиту на них на світовому ринку.

7. В окресі другої п'ятилітки, особливо в другій її половині, експорт СССР відбиває в собі всі наслідки світової економічної кризи, які зменшують його розміри і вартість.

8. Узалежнений від кон'юнктури на світовому ринку, при сучасній його малій посмності, при митних обмеженнях і валютних труднощах в більшості держав, — совітський експорт в сучасній хвилі не являє в собі тієї загрози, яку являв в 1931 році, в окресі максимальних його розмірів.

9. В додаток до цього сучасні фінансові труднощі совітів і викликане ними зменшення норм продукції в багатьох галузях совітської промисловости не пророкують перспектив для розвитку совітського експорту, а тим самим і для совітської торговельної експансії в найближчому часі.

В дискусіях з приводу рефера-

ту взяли участь проф. І. Шовгенів, д-р А. Лукашевич, Гл. Лаза-ревський, Ю. Черкавський

— 19 грудня с. р. відбу-лися публічні збори Економично-го Семінару, на яких проф. інж. І. Шовгенів зачитав реферат — «Водне господарство в басейні Дніпра на Україні (Дніпрогез і Великий Дніпро)».

В Чехословаччині.

— Музей Визвольної Боротьби України у Празі. Серед останніх рі-чевих поступлень до Музею са-лим значним був дар проф. д-ра Ол. Колесси. Д-р Колесса, дов-голітній український діяч ще за австро-угорських часів, тепер про-фесор славістики на Українсько-му і Карловому університеті в Празі, призначив для Музею Виз-вольної Боротьби свої книжні й архивні збірки. В першій партії, яку оце прийнято Музеєм, є документи, кліші, фотографії, не-гативи, часописи, ноти й бага-то книг. В окремії теці зібрані фотографії здвигу українських со-колів у Тарнополі в 1910 р., в двох коробках складені негативи знімків мукачівського неалтиря XV в. й инш. стародруків, при-них 3 кліші з фотографічних знім-ків Городиського євангелія. Окре-мо зв'язана збірка архивного ма-теріялу Академічного Комітету для підмоги української акаде-мічної молоді у Відні і Львові. Між часописами, яких проф. Ко-лесса передав 14 пакунків, є ду-же рідкі видання, що придалися для поповнення музейної збірки періодики (напр., київська «Ра-да» з 1906 р., петроградський «Український Студент» з 1913 р., київський Przegląd Krajowy з 1909 р., львівські «Будучність» і «Будучина» з того-ж року, до-восніи чч. «Діла», перші числа «Письма з Просвіти» з 1907 р. і инш.). Крім того, серед переда-них часописів є майже комплет-ні збірки віденської «Воли», па-ризького «Тризуба», повосні рі-чники «Діла» і т. ин. Цей матеріал постунає до дублікатного фонду Музею. Окремо впорядкована збір-

ка українік в чужих часописах. головно, німецьких, до і після-восніих. Разом з часописами проф. Колесса передав тако-ж і час-тину свого пресового архиву ще з-перед війни з таким розsortова-нням: 1) справи аграрні, 2) емі-граційні, 3) українці й Австрія, 4) українці в Росії, 5) поляки й Московщина. Передані книги є ріжні як мовою, так і змістом: публікації українські найбільше довосні, багато німецьких, мен-ше польських і французьких, є чеські, словацькі, хорватські, ан-глійські й російські. Значна ча-стина їх торкається справ полі-тичних, аграрних, культурно-шкільних і т. д. Особливо цінни-ми є де-які галицькі видання, а тако-ж статистичні й господар-ські публікації віденські за ав-стрійських часів. Багаті є публі-кації чужими мовами про Украї-ну, є ілюстрована хроніка світо-вої війни 1914-1916 (німецьке ви-дання), де-які видання до історії мистецтва, індекс до стенографіч-ного протоколу 19 сесії віден-ського парламенту, т. зв. шема-тізмуси греко-католицького клас-ру Мукачівської дієцезії з рр. 1893 і 1908 і т. д. Передані книги будуть збережені в Музею, як окрема збірка, що ляже в основу іменної фундації проф. О. Колес-си Музею Визвольної Боротьби України.

— Дипломатичний Від-діл Музею Визвольної Боротьби України. Збірки цього відділу доповнили-ся в останній час архивом Україн-ської Дипломатичної Місії в Фінляндії, документами бель-гійсько-голандської місії, що їх повну валізу передав на пев-них умовах до Музею б. посол проф. А. Яковлів, та архивом до-помогового комітету при Диплома-тичній Місії УНР у Празі. який передав до Музею б. по-сол акад. Ст. Смаль-Стоцький

— Другий з'їзд Ук-раїнського Січово-го Союзу з акордоном у Празі. 26 листопада 1933 року у Празі відбувся II з'їзд Українського Січового Союзу закордоном. З огляду на сучасну

господарську скруту не всі організації змогли прислати своїх представників. Між делегатами були заступники з Праги, Подєбрад, Пльзніа, Ржевниць й т. д. Було тако-ж багато гостей. До почесної президії було запрошено генерального секретаря Соціалістичного Спортового Інтернаціоналу п. Сізіябу, що в своїй промові вітав з'їзд в імені рухівників та спортовців цілого світу, об'єднаних в Інтернаціоналі. В імені Чехословацького Союзу Робітничих Руханкових Організацій вітав генеральний секретар п. Паша. В імені грузин вітав з'їзд п. Ломтатідзе, заступник грузинських с.-д., в імені Об'єднання донців — п. п. д-р. Гребенніков та інж. Персидков, в імені білорусів — п. д-р Гриб, в імені підкарпатських Січей — п. п. інж. Русинько та інж. Качуровський.

Між наспівшими привітаннями слід відзначити привітання від Товариства Каменярі зі Львова.

З'їздом керувала старі Управа Січового Союзу під головуванням п. Соґальського (Калістрата). Про діяльність Союзу в минулому та план на майбутнє доповідали — ген. Петрів, д-р Безпало та д-р В. Гайдовський-Потапович. Центральною точкою було затвердження статуту місцевих січових організацій та Січового Союзу.

До нової Управи Союзу обрані: Соґальський — головний кошований; В. Петрів — головний осул; В. Гайдовський-Потапович — головний писар; за членів вужчої Управи — п. п. Безпало, Галина Манжула, Подригуля, Гориченго. До ширшої Управи крім названих осіб обрані ще п. п. Кірівський, Гарасівка, Козловський та Дідух; до Ревізійної Комісії обрані п. п. Бочковський, Янюк та Собків.

З'їздом було післано привітальну телеграму п. президентові Чехословацької республіки Т. Г. Масарикові, що за старої Австрії боронив українські Січі перед переслідуваннями урядів.

Почесними членами Союзу було обрано основоположника та ка-

менаря Січей д-ра Кирила Трильовського та Всеволода Петрова. З чужинців — генерального секретаря Чехословацької Соціал-демократичної Робітничої партії сенатора Дундра та Головну Управу Чехословацького Союзу Робітничих Руханкових Організацій.

Велику увагу з'їздом звернено на технічні руханкові справи, а головню — участі Українського Січового Союзу у III Робітничій Олімпіяді, що має відбутися в липні місяці 1934 року в Празі.

Україніка в бельгійській пресі.

«La Libre Belgique», Брюссель. 1. IX; «Journal de Liège» — 4. IX, «L'Avenir du Tournaisis» — 2. IX, «Gazet van Gent» — 3. IX, «Le Pays Wallon» — 17. IX — умістили за «Le Matin», Париж, статті панни С. Бертіон про Україну, голод і інтер'ю пані Стюболової.

«L'Avenir du Luxembourg» — 18. IX, «La Province» — 24. IX, «L'Information du Pays Dourois» — 1. X, «L'Avenir du Tournaisis» — 19. IX, «Le Pays Wallon» — 27. IX, «La Province de Namur» — 18. IX — умістили статтю п. Срдаля: «В голодуючій Україні. Страшне грофонтво».

«Le Pays Wallon» — 14. IX, «L'Avenir du Luxembourg» — 16. IX, «Journal de Ciney» — 17. IX, «La Province» — 19. IX умістили апеля галицького єпископату з приводу голоду на Україні.

«L'Avenir du Luxembourg» — 27. IX, «Le Pays Wallon» — 25. IX, «La Province» — 22. IX — умістили документ: «Генега голоду на Україні на підставі зізнань втігачів та листів тих, що не змогли втігти».

Вся бельгійська преса голала телеграми про противоголодову акцію в Лізі Націй, телеграму агенства Конті із спротиванням що-до німецьких намірів до будім-то відродження незалежної України, телеграму з Варшави про арешт комуністів, серед яких і керівника комуністів українських — агітатора Майденберґа, телеграмми про побут міністра Кота

на Україні, та телеграми про Самбірський процес у Львові.

«Le Pays Wallon» — 1. IX, та інші часописи умістили статтю п. Єрдаля — «Точні факти про голод і злидні на Україні». Той самий часопис 20. IX умістив інформацію «Офінор'а» про трагічну долю акад. Грушевського.

«La Flandre Libérale», Гент, містить низку статей: 1) п. П. Генена — «Чи допустять загинути великий парід?», в якій автор виступає в оборону України та гостро засуджує сучасну палтоманію з «бандою апашів», себ-то — з совітською владою; 2) «Україна помірас» — п. Сена. Автор коментує апель С. О. С. Українського Комітета допомоги голодуючим в Україні й на Кубані, виступає в оборону страждальної України і в дуже гострий спосіб засуджує її окупантів — московських большевиків; 3) «До питання нещастя України» — п. А. Бегеста; 4) чис-

ленні інформації про голод в Україні.

«La Province» — 2. IX містить три інформації «Офінор'а» з українською; 4. IX — статейку про опінії чужинців про голод на Україні; 7. IX та інші — допис про гітлерівську пропаганду в румунській Україні; 16. IX — за «Les Débats» — стаття про причини голоду в СРСР; 17. IX — за «Le Matin» — стаття з приводу тверджень Ерію; 26. IX — за «Candida» — стаття про подорож Ерію по Україні; 28. IX — три інформації «Офінор'а» з українською.

Низка часописів умістила також статтю п. Єрдаля — «Канал Сталіна».

(Далі буде).

Збірка для родини померлого Омельяна Маломужа.

Від п. N — 10 фр. Разом з раніше зібраними — 160 фр.

Нові книжки й журнали.

-- Праці Українського Високого Педагогічного Інституту ім. Михайла Драгоманова у Празі. Науковий збірник, т. II, під загальною редакцією д-ра Василя Сімовича. Видання Укр. Висок. Пед. Інституту за допомогою Міністерства Шкільн. й Народ. Освіти ЧСР, Прага, 1934. 424 стор.

Зміст: Артимович Агенор, д-р, проф. — Писана мова. Білецький Леонід, проф. — З листування Йосипа Бодяньського з П. Шафарном. Гармашів Всеволод, д-р, проф. — Вроджені гочварности післявоєнної доби. Гула Хведір, д-р, доц. — Різні форми східної кривої граничної в теорії затьм сонця. Дольницький Мирон, д-р, доц. — Критерії для визначення етнографічної українсько-словацької межі. Дорошенко Дмитро, проф. — Діяльність Франтішка Паляцького й українська справа. Кабачків Іван, доц. — Структура державного бюджету на Україні й у Чехословацькій республіці. Малик Євген, д-р, лект. — *Bielzia coeruleans* Bielz (s. Schwabii Neunam). Миколаєнко Леонід, асист. — Український степ як естетичний феномен. Наріжний Симон, д-р, лект. — Прийняття московських посланців в Українській державі XVII в. † Огородник Яків, д-р, асист. — Григорій Сьворода та *Benedictus Spinoza*. Омельченко Григорій, доц. — Ян Православ Ковбек (Каубек) і його українські симпатії. Риндик Степан, інж., доц. — Механізм та закон гравітації. Русова Софія, проф. — Казки Божени Немцовой. Савицький Петро, д-р, доц. — Про зв'язок між температурами в окремих місяцях року на основі празьких даних. Сімович Василь, д-р, проф. — Йосеф Ірчек і українська мова (до азбуки заверюхи 1859 р.). Січинський Володимир, д-р, доц. — Травер Олександр

Тарасевич (мистецька діяльність у рр. 1672-1720). Славінський Максим, проф. — Чеська звітка про київську еміграцію XIII ст. Слюсаренко Хведір, доц., — Причинок до композиції четвертої Вергілієвої еклоги. Стешко Хведір, доц. — Ян Прач — один із перших збірачів та гармонізаторів українських народніх мелодій. Феденко Панас, д-р, доц., — Політичні плани Я. Л. Коменського та Україна. Чижевський Дмитро, д-р, проф., — Про деякі джерела символіки Гр. Сковороди.

У тексті 13 ілюстрацій (між ними 2 на крейдовому папері) та 6 рисунків.

— Вістник, ч. 12, грудень 1933. Зміст: Юрій Клен — Кортес. О. Теліга — Поезії. Б. Кравців — 3 сонетів. Р. Кедро. Мікельанджельо. Жан Боммар — Під охороною Аллаха. Е. Чехович — Совітське кіно. А. А. Фрідріхсен: Євангелії, як історичні джерела. Ганс Штайнер — Астрологія. М. Мухин — Драгоманов без маски. В-ль — Висліди п'ятилітки. * * * — Освальд Шпенглер про білу революцію». з Б. Тенети — Заспів до поеми. Євген Маланюк — З Закарпатського Парнасу. з М. Рильського — З Адоніс і Афродита». Д. Д. Болячка демократизму. Д-р В. Галан — Київська катастрофа. М. Л. — З пресового фільму. Бібліографія.

— Рідна Мова, ч. 12. Містить прекрасні статті і замітки з області української філології.

Зміст.

Париж, неділя, 31 грудня 1933 року — ст. 1. К. Мацієвич. Селянин із Гостивару — ст. 2. Д. Дорошенко. Василь Горленко, П — ст. 5. Гл. Л. Криве дзеркало — ст. 13. — ий. Конгрес у Відні Допомогових Комітетів голодним совітського союзу — ст. 18. З. М. Лист із Праги — ст. 20. З Преси — ст. 22. Хроніка: З життя української еміграції: У Франції — ст. 24. У Польщі — ст. 25. В Чехословаччині — ст. 27. Україніна в бельгійській пресі — ст. 28. Нові книжки й журнали — ст. 29.

Замість різдвяних та новорічних поздоровлень

на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі зложили: проф. А. Яковлів (Прага) — 15,50 фр., п. І. Гораїн — 10 фр.

Українська Громада в Греноблі

здоровить всі Громади й всіх українців

з Новим Роком.

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ

(Варшава, Służéwska 7).

Праці Українського Наукового Інституту.

Том I. Серія статистична, книга 1. Українська людність ССР. Розвідки Т. Олессевича, О. Пителі, В. Саловського і О. Чубенка. Ціна 6 зол.

Том II. Серія статистична, книга 2. Тиміш Олессевич. Статистичні таблиці українського населення ССР, за переписом 17 грудня 1926 року. Ціна 20 зол.

Том III. Серія економічна, книга 1. Є. Гловінський, К. Мацісвич, В. Садовський. Сучасні проблеми економіки України. Ціна 6 зол.

Том IV. Серія філологічна, книга I. Д-р Константин Чехович. Олександр Потебня. Український мислитель-лінгвіст. Ціна 6 зол.

Том V. Серія правнича, книга I. Проф. О. Лотоцький. Українські джерела церковного права. Ціна 12 зол.

Том VI. Серія мемуарів, книга I. О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина перша. Ціна 8 зол.

Том VII. Серія економічна, книга 2, В. Садовський. Праці в УССР. Ціна 6 зол.

Том VIII. Серія мемуарів, книга 2. Л. Василевський, М. Галін, С. Стемповський, А. Топчибаши, Табуї. Спогади. Ціна 6 зол.

Том IX. Серія підручників, книга 1. Проф. Д. Дорошенко. Нарис історії України. Том 1 (до половини XVII ст.). Ціна 8 зол.

Том X. Серія філологічна, книга 2. Д-р Микола Пушкар. Наймолодша паліталізація шестестівок в українській мові. Ціна 5 зол.

Том XI. Серія економічна, книга 3. І. Івасюк. Кредитова кооперація на Україні. Ціна 5 зол.

Том XII. Серія мемуарів, книга 3. О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина друга. Ціна 15 зол.

Том XIII. Серія історична, книга 1. О. Доценко. Зимовий похід 1920 р. (друкується).

Том XIV. Серія філологічна, книга 3. Іван Зілінський. Карта українських говорів з поясненнями. Ціна 2.50 зол.

Том XV. Серія історична, книга 2. Українсько-московська війна 1920 р. Частина перша. Оперативні документи Армії Української Народної Республіки. Під редакцією генерала В. Сальського, документи впорядкував генерал П. Шандрук. Ціна 15 зол.

Том XVI. Серія правнича, книга 2. Проф. О. Лотоцький. Автокефалія (друкується).

Том XVII. Серія історична, книга 3. Діярій гетьмана Пилипа Орлика. Опрацював для друку Ян з Токар Товаржевський-Карашевич (друкується).

Том XVIII. Серія підручників, книга 2. Проф. Д. Дорошенко. Нарис історії України. Том II. Ціна 12 зол.

Том XIX. Серія правнича, книга 3. Проф. А. Яковлів. Українсько-московські договори в XVII—XVIII ст. (друкується).

Том XX. Серія історично-літературна, книга 1. Проф. С. Смаль-Стоцький. Т. Шевченко. Інтерпретації (друкується).

Том XXI. Серія мемуарів, книга 4. О. Лотоцький. Сторінки минулого. Частина третя (друкується).

Том XXII. Серія педагогічна, книга 1. Проф. С. Сірополко. Народна освіта на СРСРській Україні (друкується).

Том XXIII. Серія економічна, книга 4. Проф. В. Іванис. Енергетичне господарство України та Північного Кавказу (друкується).

Том XXIV. Серія філософична, книга 1. Проф. Д. Чижевський. Філософія Г. С. Сковороди (друкується).

Том XXV. Серія історична, книга 4. Проф. О. Лотоцький. Українська політична думка (друкується).

Том XXVI. Серія філологічна, книга 4. Іван Зілінський. Нарис української діалектології (готується до друку).

До всіх організацій Головної Еміграційної Ради

Всі організації Головної Еміграційної Ради повідомляється, що старі бони національного податку лишаться дійсними і на 1934 рік

Головна Ем. Рада.

Український Технічно-Господарський Інститут

(Висока школа позаочних студій)

при Українській Господарській Академії в Подєбрадах, затверджений Міністерством Хліборобства Чехословаччини, продовжує вписи студентів і курсантів.

Проводить високошкільне навчання кореспонденційною метою на Економічно-Коперативному Відділі, після закінчення якого дається титул економіста.

Крім того при Інституті функціонують вищі фахові курси: 1) Бухгалтерії, 2) Англійської мови, 3) Німецької мови, 4) Французької мови, 5) Пасічництва, 6) Оброблення шкіри, 7) Практичної фотографії, 8) Радіотехніки, 9) Милочварства.

При Інституті існують тако-ж кореспонденційні курси Українознавства, що складаються з систематичного циклу предметів: Історії України, Географії України фізичної, Географії України економічної, Української мови, Української літератури, Української Культури, Історії Українських Громадських Рухів, Націології.

Згодом має відкритися навчання і на інших високошкільних відділах та фахових курсах.

Проспекти з програмами й правилами висилаються безплатно. Звертатися на адресу: Ukrajinsky Technicko-Hospodarsky Institut, Poděbrady, Tchecoslovaquie, або Краєве Товариство «Сільський Господар», Львів, Ринок 10-II.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ ТЕОДОР САВУЛА У ВІДНІ

має на складі всі українські книжки, листівки, картини, мапи і укр. товариські значки. На бажання висилає свій великий ілюстрований каталог. Адресуйте:

Ukrainische Buchhandlung Theodor Sawula, Wien I. Kiemerg. 2.
Autriche.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує— Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.